

บทปริทัศน์หนังสือ

(Book Review)

The Promise of Infrastructure

Reference: Nikhil Anand, Akhil Gupta, and Hannah Appel (eds.). 2018. *The Promise of Infrastructure*. Durham, NC and London: Duke University Press 264 pages.

โดย นฤพนธ์ ตัวงวิเศษ

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

The Promise of Infrastructure เป็นหนังสือรวมบทความโดยนักมานุษยวิทยาและนักสังคมศาสตร์ที่สำรวจและศึกษาถนน อาคาร สะพาน มิเตอร์น้ำ ท่อส่งพลังงาน สถานีไฟฟ้าและโครงสร้างของสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ที่เราพบเจอในชีวิตประจำวัน ซึ่งล้วนมีส่วนสร้างความหมายทางสังคมที่เรามักจะมองข้ามไป ผู้เขียนแต่ละคนจะอธิบายถึงสิ่งประดิษฐ์ที่เป็นของปกติธรรมดา ไม่ใช่สิ่งปลูกสร้างที่ใหญ่โตมหึมาที่มีเทคโนโลยีล้ำหน้า และชี้ให้เห็นแง่มุมที่เราไม่เคยคิดมาก่อนเกี่ยวกับโครงสร้างของสิ่งประดิษฐ์เหล่านั้นพร้อมกับอธิบายให้เราเข้าใจเกี่ยวกับการจัดหมวดหมู่ทางสังคมที่มนุษย์ใช้เพื่อจัดการกับสิ่งเหล่านี้ ผู้เขียนทั้งหมดในหนังสือเล่มนี้ได้เสนอความคิดว่าสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันที่เราคุ้นเคยสามารถผลักดันและปิดกั้น “ปรากฏการณ์สังคม” บางอย่างได้ และทำให้เราเรียนรู้เกี่ยวกับช่วงเวลาในปัจจุบันและคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

กรณีศึกษาที่หนังสือเล่มนี้นำมาอธิบาย มาจากประเทศกำลังพัฒนา เช่น อีคิวทอเรียลกินี, เปรู, เวียดนาม, แอฟริกาใต้, ไนจีเรีย และอินเดีย เป็นต้น ประเทศเหล่านี้ต่างเคยเป็นดินแดนในอาณานิคมของตะวันตกซึ่งมีร่องรอยของสิ่งปลูกสร้างของคนผิวขาวที่เข้าไปอาศัยอยู่ในดินแดนเหล่านั้น และร่องรอยของสิ่งปลูกสร้างก็คือภาพสะท้อนของชีวิตที่เคยสะดวกสบายและความ

หรูหราของวัฒนธรรมตะวันตกในดินแดนที่ห่างไกล การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิประเทศของชาวตะวันตกในยุคอาณานิคมทำให้คนท้องถิ่นได้รับรู้ถึงการแลกเปลี่ยนระหว่างคนผิวขาวที่เจริญกว่ากับคนท้องถิ่นที่มีชีวิตยากลำบาก โดยมีสิ่งปลูกสร้างของตะวันตกเป็นหลักฐานของการมีอนาคตที่ดีกว่าเดิม เนื้อหาของหนังสือแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่อธิบายเรื่อง

เวลา เรื่องการเมือง และเรื่องคำสัญญา โดยมีบทนำที่กล่าวถึงการเชื่อมโยงเนื้อหาทั้งสามส่วนที่วิเคราะห์ความหมายทางสังคมของสิ่งก่อสร้างภายใต้แนวคิดทฤษฎีมาร์กซิสม์และทฤษฎีหลังอาณานิคม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษากฎนิศาสตร์เมือง การพัฒนาและวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

บทความในส่วนที่หนึ่งที่พูดถึงเรื่องเวลา ได้ชี้ให้เห็นช่วงเวลาของสิ่งก่อสร้างที่มีพลวัต ไม่หยุดนิ่ง และเปลี่ยนแปลงได้ รวมทั้งความไม่แน่นอนที่ดำรงอยู่ในภาพลักษณ์ที่ดูเหมือนจะเสร็จสมบูรณ์แล้ว สิ่งปลูกสร้างที่สร้างเสร็จแล้วยังมีช่วงเวลาของมันที่ดำเนินต่อไป ซึ่งเกิดขึ้นพร้อมกับการดูแลรักษาและปรับปรุงแก้ไขให้ใช้การได้อยู่ตลอด ตัวอย่างการศึกษาของ Hannah Appeal ชี้ให้เห็นว่าสิ่งปลูกสร้างที่ดูเหมือนจะมีความมั่นคง แต่มันก็พร้อมจะเสื่อมโทรมและพังทลาย ยกเว้นการถูกซ่อมแซมบูรณะโดยมนุษย์ การศึกษาของ Akhil Gupta อธิบายว่าเมื่อสิ่งปลูกสร้างทรุดโทรมก็เปรียบเสมือนเวลาแห่งอนาคตได้จบสิ้นลงไปด้วย ในแง่นี้หมายถึงสิ่งปลูกสร้างทั้งหลายกำลังเปลี่ยนสภาพไปเป็นสิ่งปรักหักพัง ซึ่งมนุษย์จะต้องเข้าไปควบคุมจัดการบางอย่างเพื่อทำให้สิ่งปลูกสร้างนั้นยังคงใช้งานได้อยู่ เช่นระบบท่อประปาและสายไฟฟ้า สิ่งนี้

หมายถึงกลไกควบคุมทางสังคมที่แสดงออกผ่านการจัดการกับวัตถุสิ่งของ Penny Harvey อธิบายให้เห็นว่าการแพร่กระจายของสินค้าต้องอาศัยระบบขนส่งและถนนหนทางที่นำสินค้าไปยังที่ต่าง ๆ ซึ่งในแต่ละพื้นที่ก็สะท้อนบริบททางการเมืองและสังคมที่ต่างกัน

เนื้อหาในส่วนที่สองเกี่ยวกับการเมือง มีการอธิบายถึงมิเตอร์น้ำในประเทศแอฟริกาใต้ และระบบชลประทานในประเทศอินเดีย ซึ่งสะท้อนลักษณะทางการเมือง ระบบเศรษฐกิจ และหน่วยงานทางการเมืองที่มีบทบาทในการจัดการระบบสาธารณูปโภค ท่อน้ำ บ่อน้ำ แท็งก์น้ำ และคูคลองที่ถูกสร้างขึ้นคือพื้นที่สำหรับการควบคุมสังคม และการจัดระเบียบพลเมือง ในแง่นี้ความเป็นสาธารณะจึงมีความหมายต่างไปจากความเข้าใจเดิมที่มองเพียงกลุ่มคนที่รวมตัวกัน ในการศึกษาของ Christina Schwenkel ชี้ให้เห็นว่าสิ่งปลูกสร้างคือพื้นที่เชิงสังคม โดยยกตัวอย่างสังคมเวียดนามที่ปกครองด้วยลัทธิสังคมนิยม ที่เคยมีโครงการก่อสร้างระบบสาธารณูปโภคในยุคหนึ่งและต่อมากลายเป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองที่นักการเมืองใช้เพื่อแสดงผลงานของตัวเอง

เนื้อหาในส่วนที่สามเกี่ยวกับคำสัญญา เป็นการอธิบายให้เห็นว่าสิ่งก่อสร้างมีส่วนหล่อหลอมและกำกับ

ประสบการณ์ชีวิต การดำเนินงานเชิง การเมือง และการแสดงความรู้สึก การ ศึกษาของ Brian Larkin อธิบายให้เห็น ว่าการใช้วิทยุของชาวไนจีเรียมีเป้าหมาย เพื่อที่จะสร้างสำนึกเชิงการเมืองแบบ ใหม่ ซึ่งสะท้อนสิ่งที่เรียกว่า “โครงสร้าง ของความรู้สึก” ที่ประชาชนสามารถ มีประสบการณ์และแสดงออกในเชิง คุณค่าและความหมายได้ การศึกษา ของ Geoffrey C. Bowker ชี้ให้เห็น ว่าสิ่งปลูกสร้างเชิงความรู้ (knowledge infrastructure) ดำรงอยู่ควบคู่กับ สิ่งประดิษฐ์ โดยนักวิชาการในปัจจุบันยัง คงใช้เทคโนโลยีของคริสต์ศตวรรษที่ 19 เช่น ตีพิมพ์บทความในวารสารและ หนังสือ เพื่อถ่ายทอดความคิดและความ รู้ต่าง ๆ เปรียบเสมือนเป็นการปิดกั้น มิให้มีการเผยแพร่ความรู้ในรูปแบบ ใหม่ ๆ

Dominic Boyer กล่าวว่าสิ่งประดิษฐ์ สามารถกักเก็บพลังงานทางการเมือง และทำให้เกิดการใช้พลังงานทางการเมืองได้ และเสนอว่าสิ่งที่พลเมืองควร แสวงหาคือสิ่งปลูกสร้างที่ทำให้เกิดการ เปลี่ยนแปลง ซึ่งเปรียบเสมือนกระบวนการ กลายเป็นตัวตนและความเจริญ รวมทั้งพยายามชวนขยายที่จะไม่ผลิตซ้ำ สิ่งปลูกสร้างที่ดำเนินรอยตามลัทธิเหยียดสีผิว ลัทธิอาณานิคม ลัทธิจักรวรรดินิยม ลัทธิยกย่องคนผิวขาว

และลัทธิใด ๆ ที่สร้างปัญหาในแบบ เดียวกัน Penny Harvey ชี้ว่าสิ่งปลูก สร้างมิได้กำหนดผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ไว้ล่วงหน้า หากแต่มันสามารถทำให้ เกิดการเปลี่ยนแปลงและยับยั้งการ เปลี่ยนแปลงได้พอ ๆ กัน

อาจกล่าวได้ว่า “คำสัญญาของสิ่ง ปลูกสร้างเพื่อการเปลี่ยนแปลง” มิใช่ องค์ประกอบที่จะเรียนรู้ในแนวทางใด แนวทางหนึ่ง Boyer ไม่ได้ระบุว่าสิ่ง ปลูกสร้างที่ครั้งหนึ่งเคยสนับสนุนการ กีดกันแบ่งแยกและการเหยียดหยาม มนุษย์สามารถกำจัดให้หมดไปได้ และ พัฒนาการปฏิบัติแนวใหม่และความ สัมพันธ์ทางสังคมที่ปราศจากร่องรอย ของอดีต หรือสิ่งที่สามารถทำให้มั่นใจ ได้ว่าการปฏิบัติในอดีตจะไม่เกิดซ้ำรอย หรือเกิดขึ้นโดยสิ่งปลูกสร้างแบบใหม่ หนังสือเล่มนี้เชิญชวนให้นักวิชาการให้ ความสนใจในระดับท้องถิ่น และหลัก หนีไปจากการอธิบายแบบเหมารวมที่ มองว่าสิ่งปลูกสร้างทั้งหลายคือเครื่องมือทางการเมือง เราควรมองว่าสิ่งปลูก สร้างเป็นเครื่องตรวจสอบการมองโลก ในเชิงบวก และช่วยให้เกิดความเข้าใจ เจือจางและการปฏิบัติที่หลากหลายที่ ทำให้เกิดการสร้างตัวตนทางการเมือง และความเป็นสาธารณะแบบใหม่ นัก วิชาการไม่ควรมองสิ่งปลูกสร้างในฐานะ เครื่องช่วยอำนวยความสะดวก หรือ

จรรโลงเครือข่ายทางสังคมและการเมือง แต่ควรมองว่าสิ่งปลูกสร้างยังมีเรื่องเล่าที่ทำให้พบวิธีคิดที่ต่างไปจากเดิม

อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่หนังสือเล่มนี้ยังมีได้วิเคราะห์อย่างจริงจัง เช่น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างงานบำรุงรักษาและการซ่อมแซมวัตถุสิ่งของ โดยเฉพาะอุปกรณ์สื่อสารและโทรศัพท์มือถือที่ใช้แรงงานจากประเทศกำลังพัฒนามาทำงานด้านนี้ หรือความสัมพันธ์ระหว่างการดูแลรักษากับความยั่งยืน เช่น วัตถุสิ่งของที่ถูกสร้างขึ้นมาให้มีอายุการใช้งานสั้น ๆ และกลายเป็นของล้าสมัย

จนทำให้ต้องมีการประดิษฐ์วัตถุอันใหม่ขึ้นมา คำถามคือ วัตถุสิ่งของจะมีการใช้งานได้ยาวนานและยั่งยืนเพียงใด หนังสือเล่มนี้ยังไม่ได้การพูดถึงสิ่งประดิษฐ์ทางดิจิทัลซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ในปัจจุบัน พร้อมกับคำถามที่ว่าเทคโนโลยีดิจิทัลและแรงงานดิจิทัลจะมีความยั่งยืนหรือไม่ รวมทั้งปัญหากรรมสิทธิ์และความครอบครองสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ จะส่งผลกระทบต่อคนกลุ่มไหน และการเกิดขึ้นของสาธารณะจะเป็นอย่างไร ปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องศึกษาและวิเคราะห์ต่อไปอย่างจริงจัง